

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE DEVLETLERİN EGEMENLİĞİ ÜZERİNE ULUSAL EGEMENLİK ODAKLI BİR İNCELEME

*A National Sovereignty-Focused Analysis on the International Criminal
Court and State Sovereignty*

Ali Şahin KILIÇ*

*'Bir ulusun egemenliği, herkesin iyiliği için gözden çıkarılan
özgürlüğün bütün parçalarının toplamıdır'.*

Cesare Beccaria¹

**GİRİŞ, I . TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ULUSLARARASI
CEZA MAHKEMELERİ, A. GENEL OLARAK, B. NUREMBERG
ULUSLARARASI ASKERİ CEZA MAHKEMESİ, C. TOKYO
UZAKDOĞU ULUSLARARASI ASKERİ CEZA MAHKEMESİ, D.
BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE KURULAN AD HOC
ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ, 1. Eski Yugoslavya İçin
Uluslararası Ceza Mahkemesi, 2. Ruanda İçin Uluslararası Ceza**

* Ankara Barosu Stajyer Avukat.

¹ Cesare Beccaria, *Suçlar ve Cezalar Hakkında*(çev: Sami Selçuk), İmge Yayınevi,
Ankara, 2004, s.25.

Mahkemesi, II. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ, A. KURULUŞ AŞAMASI, B. MAHKEMENİN ÖZELLİKLERİ, 1.GENEL OLARAK, 2.YAPISAL ÖZELLİKLER, 3. YARGILAMA MEKANİZMASININ HAREKETE GEÇİRİLMESİ, C.YARGI YETKİSİNİN KAPSAMI, 1.Konu Bakımından Yargı Yetkisi, a.Soykırım Suçu, b.İnsanlığa Karşı Suçlar, c.Savaş Suçları, d.Saldırı Suçu, 2. Kişi Bakımından Yargı Yetkisi, 3. Yer itibariyle Yetki, 4. Zaman İtibariyle Yetki, III. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE ULUSAL EGEMENLİK, A.EGEMENLİK KAVRAMI VE ÇAĞIN DEĞİŞEN EGEMENLİK ANLAYIŞI, B.EGEMENLİK VE CEZAİ YARGI YETKİSİ, C.ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE ULUSAL EGEMENLİK, 1. Tamamlayıcılık İlkesi ve Ulusal Egemenlik, 2. Güvenlik Konseyinin Bir Durumu Savcılığa Havale Edebilme Yetkisi ve Mahkemenin, Roma Statüsüne Taraf Olmayan Devletlerin Vatandaşları Üzerinde Yargı Yetkisi Açıklarından Konunun İncelenmesi, **SONUÇ**

ÖZET

Orta çağda gelişmeye başlayan bireylerin işledikleri uluslararası suçlar nedeniyle sorumlu tutulması gerektiği düşüncesi, Vestfalya antlaşması sonucu uluslararası hukukun devletlerin dokunulmazlığı üzerine kurulmasıyla rafa kaldırılmış, bu egemen dokunulmazlık düşüncesi binlerce insanın kendi egemenleri tarafından öldürülmesine neden olmuştur. Uluslararası ceza hukuku ve uluslararası insancıl hukukun gelişmesi ve evrensel adaletin sağlanması açılarından büyük bir adım olan Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin 1 Temmuz 2002 tarihinde faaliyete başlaması egemenlik kavramına ilişkin tartışmaları şiddetlendirmiş, mahkemenin ulusal egemenliğe aykırı olduğu sıklıkla dile getirilmiştir. Söz konusu çalışmanın amacı Uluslararası Ceza Mahkemesi ve ulusal egemenlik anlamında devletlerin egemenliği arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası ceza mahkemesi, uluslararası ceza hukuku, ulusal egemenlik, uluslararası hukuk, uluslararası insancıl hukuk

ABSTRACT

The idea that began to evolve in the Middle Ages, of prosecuting individuals who commit international crimes, was shelved as a result of the elevation of sovereign immunity over international law, and this notion of sovereign immunity caused the killing of thousands of people by their own sovereigns. Activation of the International Criminal Court on 1 July 2002, which was a great step in the evolution of international criminal law and international humanitarian law, intensified the debates about the concept of sovereignty and it is often alleged that the court is inconsistent with national sovereignty. The aim of this article is to analyze the relationship between the International Criminal Court and state sovereignty.

Keywords: International criminal court, international criminal law, national sovereignty, international law, international humanitarian law

GİRİŞ

Uluslararası hukuk, devletlerin birbirleriyle ve diğer uluslararası hukuk kişilerle olan ilişkilerinde uygulanan hukukun tümünü ifade eder². Ulusal hukuk sistemlerinden yasa koyucu üstün bir otoritenin ve zorunlu yargı yetkisine sahip, bağlayıcı kararlar alabilen bir yargı organının olmaması özellikleri ile ayrılır.

Uluslararası ceza hukuku, uluslararası hukukun ceza hukuku ile ilgilenen kısmı olarak tanımlanabilir³. Uluslararası ceza hukukun ilgi alanına uluslararası suçlar ile ulusaşan suçlar girer. Bu ikisi arasında nitelik farkı vardır. Uluslararası suçlar sadece yöneldikleri ve zarar verdikleri devlet ve toplumun değil tüm uluslararası toplumun ve tüm devletlerin güvenliklerini tehlikeye atan fiillerdir⁴. Bu özelliğiyle

² Enver Bozkurt, Akif Küttükçü, Yasin Poyraz, *Devletler Hukuku*, Genişletilmiş 4.bası, Asil yayın dağıtım Ankara, 2004, s.8.

³ Paul K.Ryu, Helen Silving, 'International Criminal Law:A Search For Meaning' in M.Charif Bassiouni and Ved P. Nanda (Der.), *A Treatise On International Criminal Law*, Springfield, Charles Thomas, 1973, s.47.

⁴ Devrim Aydın, 'Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51(4), 2002, s.137.

uluslararası suç, dünya toplumuna karşı işlenmiş bir suçtur. Ulusaşan suçlar ise iki veya daha fazla devletin iç hukukunun ihlali durumunda söz konusu olur⁵. Roma Konferansında kabul edilen haliyle Uluslararası Ceza Mahkemesi uluslararası hukukun, silahlı çatışma içinde yer almayan veya esir düşme, yaralanma, hastalık gibi nedenlerle çatışma dışı kalmış kişileri, silahlı çatışmaların olumsuz etkilerinden korumayı hedefleyen alt dalı konumundaki⁶ uluslararası insancıl hukuk ihlallerini yargı yetkisine almıştır.

Bu çalışmada öncelikle bireylerin işledikleri suçlardan dolayı uluslararası alanda sorumlu tutulmalarının ve uluslararası ceza mahkemelerinin tarihî gelişimi incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde Uluslararası Ceza Mahkemesinin kuruluş aşaması, özellikleri ve yargı yetkisi işlenmiştir. Mahkemenin özellikleri belirtilirken genel ve yapısal özelliklerinin yanında, egemenlik tartışmalarına neden olduğu için, yargılama mekanizmasının harekete geçirilmesine de değinilmiştir.

Üçüncü bölümde egemenlik kavramı ve çağın değişen egemenlik anlayışı anlatılmış egemenlik ve cezai yargı yetkisi ilişkisi belirtildikten sonra Uluslararası Ceza Mahkemesi ve ulusal egemenlik ilişkisi değerlendirilmiştir.

I. TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ

A. GENEL OLARAK

Uluslararası mahkeme deyimiyle, genel olarak, devletler arasındaki uyuşmazlıkları çözmekle görevli, devletler arasında yapılan bir antlaşmayla veya uluslararası örgüt kararıyla kurulan, bağlayıcı kararlar verme yetkisine sahip bağımsız yargı organı ifade edilir. Uluslararası hukuk kişileri arasındaki uyuşmazlıkların silahlı çatışmalara başvurmadan diplomatik çözüm yollarına ek olarak uluslararası

⁵ Hans Kochler, *Küresel Adalet mi? Küresel İntikam mı?* (çev.Funda Keskin,Erdem Denk), Alkım yayınevi İstanbul, 2005, s.70.

⁶ Cengiz Başak, *Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Uluslararası Suçlar*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s.9.

mahkemeler aracılığıyla çözülmesi, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir⁷.

Kronolojik olarak bir uluslararası antlaşma aracılığı ile kurulması düzenlenen ilk uluslararası mahkeme ‘‘Uluslararası Zorlun Mahkemesi’’ olmuştur⁸. Ancak mahkemenin hukuksal dayanağını oluşturan ‘‘Uluslararası Zorlun Mahkemesi Sözleşmesi’’ yürürlüğe girmediğinden mahkeme ölü doğmuş bir mahkeme olarak kalmıştır. Hukuki olarak varlık kazanmış ilk uluslararası mahkeme ‘Orta Amerika Adalet Divanı’dır. Divan 10 yıllık süre için kurulmuş ve bu süre içerisinde faaliyet göstermiştir.

Biri faaliyete geçememiş, diğeri bölgesel ve geçici nitelikteki bu iki denemeden sonra düzenli faaliyet gösteren ilk uluslararası mahkeme olan ‘Milletler Arası Daimi Adalet Divanı’ Milletler Cemiyeti bünyesinde kurulmuştur⁹. Divan 15.02.1922 tarihinde faaliyete başlamış ve 18.04.1946 tarihinde faaliyetine son verilmiştir. Milletlerarası Daimi Adalet Divanının faaliyete son verilmesiyle bu mahkemenin yerini Birleşmiş Milletler antlaşmasıyla kurulan ‘Uluslararası Adalet Divanı’ almıştır.

Uluslararası suçlar nedeniyle bireylerin sorumlu tutulmasının ilk örneği 1474 yılında Peter von Hagenbach’ın yargılanmasıdır¹⁰. Uluslararası ceza hukuku alanında faaliyet gösterecek sürekli nitelikte bir ceza mahkemesi kurulması fikri ise ilk olarak 1872 yılında Gustave Moynier tarafından ortaya atılmıştır¹¹. Kişilerin savaşta işledikleri suçlar nedeniyle uluslararası bir platformda yargılanmaları gerektiği, 1899 ve 1907 La Haye konferansları sonucunda imzalanan sözleşmelerde de çeşitli hükümlerle yer almıştır. Uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulması gerektiği fikri Birinci Dünya Savaşı sonrasında yeniden

⁷ Yusuf Aksar, *Evrensel Yargı Kuruluşları*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007, s.213.

⁸ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 4.bası, 2006, s.468.

⁹ Fatih Çınar, *Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı*, Kazancı Hukuk Yayınları, Çanakkale, 2004, s.5.

¹⁰ Edoardo Greppi, ‘The evolution of individual criminal responsibility under international law’, *International Review of the Red Cross*, no835, 1999, s.531-553.

¹¹ Christopher Keith Hall, ‘The first proposal for a permanent international criminal court’, *International Review of the Red Cross*, no.322, 1998, s.57-74.

gündeme gelmiş ve Versailles¹² antlaşmasınının 227. maddesi özel bir Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasını ve Alman İmparatoru İkinci Wilhelm'in bu mahkemede yargılanmasını öngörmüştür. Ancak Kaiser Wilhelm'in Hollanda'ya kaçması ve Hollanda'nın iade taleplerini reddetmesi ile mahkeme faaliyete geçememiştir.

Ceza hukuku alanında faaliyet gösteren uluslararası mahkemelerin ilk örnekleri İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan Nuremberg Askeri Ceza Mahkemesi ve Tokyo Uzak-doğu Uluslararası Askerî Ceza Mahkemeleridir. Bunlardan sonra Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan 'Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi' ve 'Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi' tarihsel süreç içerisinde kurulan uluslararası ceza mahkemelerinin diğer örnekleridir. Bunların yanına bir de uluslararasılaştırılmış Doğu Timor, Kamboçya, Sierra Leone ve Kosova Ceza mahkemeleri söz konusudur. Karma statüye sahip bu mahkemelere konunun dışında kaldığı için değinilmeyecektir¹³.

B. NUREMBERG ULUSLARARASI ASKERİ CEZA MAHKEMESİ

İkinci Dünya Savaşı sırasında insanlığın maruz kaldığı zulümler ve ağır insancıl hukuk ihlalleri karşısında henüz savaş bitmeden, suçluların yargılanması gereği vurgulanmıştır. 1943 Moskova bildirisinde, müttefik devletler, nazi savaş suçlularının; yerel suçlarda, fiilin vuku bulduğu ülkelerin ulusal mahkemelerince ve özellikle bir bölge içerisinde gerçekleşmemiş suçlar bakımından da oluşturulacak uluslararası bir komisyon tarafından cezalandırılmaları gereğini vurgulamışlardır¹⁴. Ancak cezalandırmanın yargı süreci sonucunda mı olacağı yoksa yargılama yapılmadan cezalandırma yoluna mı gidileceği konusunda karara varılamamıştır¹⁵.

¹² Antlaşma için bkz. <http://history.sandiego.edu/gen/text/versaillestreaty/vercontents.html> Erişim tarihi, (03.04.2008).

¹³ Bkz. Cesare Romano, Andre Nollkaemper, Jann Kleffner(der.) '*Internationalized Criminal Courts And Tribunals*', Oxford University Press, Oxford, 2004.

¹⁴ United Nations General Assembly International Law Commission, *Historical Survey Of The Question Of International Criminal Jurisdiction*, United New York, 1949, s.21.

¹⁵ Adı geçen eser (a.g.e.) , s.22.

8 Ağustos 1945 tarihinde imzalanan Londra antlaşmasıyla Avrupa ‘Miğfer Devletlerinin’ savaş suçlularını yargılamak üzere bir uluslararası ceza mahkemesi kurulması kararlaştırılmış ancak mahkemede yalnızca Alman savaş suçluları yargılanmıştır.

Mahkeme galip devletlerce atanmış 4 yargıç ve yedeklerinden oluşmuştur (mahkeme statüsü md.2). Savcılık görevini yine galip devletlerce atanan 4 başsavcı yerine getirmiştir (Statü md.14-15). Kararlar oyçokluğuyla alınmış; eşitlik durumunda başkanın oyu belirleyici olmuştur.

Mahkemenin yetki alanına giren suçlar, Nuremberg Askeri Ceza Mahkemesi statüsü’nün 6.maddesinde, savaş suçları, barışa karşı suçlar ve insanlığa karşı suçlar olmak üzere üç grup halinde sayılmıştır. Mahkemenin yetki alanı dışında kalan suçlar bakımından yargılama yetkisi Almanya Kontrol Konseyi’nin 10 sayılı yasasıyla Alman ulusal mahkemelerine verilmiştir.

Mahkeme yargılama faaliyetine 1945 Kasımında başlamış ve 13 Nisan 1949 tarihine kadar sürdürmüştür. Mahkemede 3. Reich kabinesinin yargılanmakta olan yirmi dört üst düzey memurundan yirmi biri suçlu bulunmuş, üçü hakkında beraat kararı verilmiştir. Mahkeme yargılanan organizasyonlardan Nazi Liderler Grubunu, Gestapo¹⁶,yu ve SS¹⁷,leri kolektif savaş suçu işlemekten dolayı mahkum etmiştir¹⁸.

C. TOKYO UZAKDOĞU ULUSLARARASI ASKERÎ CEZA MAHKEMESİ

Uzakdoğu Askerî Ceza mahkemesi Müttefik Kuvvetler Komutanı General MacArthur tarafından 19 Ocak 1946 tarihinde yayınlanan, özel bir bildiriyle pasifik savaş suçlularını cezalandırmak üzere kurulmuştur.

Mahkemede 11 yargıç görev yapmış, iddia makamı Amerika Birleşik Devletleri vatandaşı bir savcı ve 10 savcı yardımcısından oluşmuştur. Mahkeme kararlarını oy çokluğu ile almış eşitlik durumunda başkanın oyu belirleyici olmuştur.

¹⁶ Geheime Staatspolizei (Alman Gizli Sevisi).

¹⁷ Schutzstaffel (Nazi Partisi Politik Mücadele Grubu).

¹⁸ Fatih Çınar, *a.g.e.*, s.15.

Mahkemenin yetki alanına giren suçlar, statünün 2. bölüm 5.maddesinde barışa karşı suçlar, konvansiyonel savaş suçları, insanlığa karşı suçlar olmak üzere üç grup halinde düzenlenmiştir.

Mahkeme, Japon hükümetinde aktif görev yapmış yirmi beş Japon vatandaşını yargılamıştır. Bu kişilerden yedisi idam cezasına, on altısı müebbet hapis cezasına, ikisi de süreli hapis cezasına çarptırılmıştır¹⁹.

Nuremberg ve Tokyo uluslararası askerî ceza mahkemeleri, kanunsuz suç ve ceza olmaz ve geçmişe yönelik kanunlaştırma yoluyla ceza yaratılamaz ilkelerine aykırı olduğu gerekçeleriyle eleştirilmiştir. Ayrıca mahkemelerin ikinci dünya savaşı galiplerinin adaletine hizmet ettiği öne sürülmüştür. Eleştirilerin haklılık payı dikkate alındığında mahkemelerin adaleti sağlama konusunda başarılı olamadıkları görülse de uluslararası ceza hukuku sisteminin oluşmasına katkıları büyüktür²⁰.

D. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER BÜNYESİNDE KURULAN AD HOC²¹ ULUSLARARASI CEZA MAHKEMELERİ

1. Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi²²

Soğuk savaşın bitimi ve Yugoslavya'nın milliyetçi hareketler sonucu, dağılma sürecine girmesiyle ülkede ağır insancıl hukuk ihlalleri yaşanmıştır. Bu durum karşısında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi aldığı 808 sayılı kararla Yugoslavya'da uluslararası bir mahkemenin kurulmasını kararlaştırmış ve Konseyin 827 sayılı kararıyla, 25 Mayıs 1993 tarihinde mahkemenin statüsünü kabul edilmiştir²³.

Mahkeme, üç ceza dairesi ve bir temyiz dairesinden oluşmuştur. Ceza dairelerinde üçer temyiz dairelerinde ise beşer hakim görev

¹⁹ Nimet Güller/ Hamide Zafer, *Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı*, İstanbul, 2006, s.7.

²⁰ Yves Beigbeder, *International Justice Against Impunity : Progress and New Challenges*, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s.228.

²¹ 'Bir defaya mahsus, belli bir amaçla kurulan'. Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, 9.baskı, Yetkin yayınları, Ankara 2005, s.26.

²² Mahkeme Statüsünün orijinal metni için bkz. <http://www.un.org/icty/legaldoc-e/basic/statut/statute-feb08-e.pdf>. Erişim tarihi, (03.04.2008).

²³ Tefik Odman, 'Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yasal Dayanağı', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt 45, Yıl 1996, sayı 1-4, s.121.

yapmaktadır(Statü md.11-12). Hakimler, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun önerdiği liste içerisinde, Güvenlik Konseyi tarafından seçilmektedir(Statü md.13).

Mahkemenin konu bakımından yetkisi, mahkeme statüsünün 2. ve 5. maddeleri arasında sayılmıştır. İlgili hükümlerle mahkeme, Cenevre sözleşmelerinin ağır ihlalleri, savaş hukukuna ilişkin kanun ve teamüllerin ihlalleri, soykırım suçu ve insanlığa karşı suçlar bakımından yetkilendirilmiştir.

Mahkemenin, bir uluslararası antlaşmaya dayanmadığı ve Güvenlik Konseyinin yetkisini aştığı gerekçeleriyle hukuka aykırı olduğu öne sürülmüştür²⁴. Buna karşılık mahkemenin uluslararası bir antlaşma yerine Güvenlik Konseyi kararıyla mahkemenin kurulması, olayların uluslararası barış ve güvenliği tehdit eder boyutlara geldiği ve antlaşma sürecinin uzun olduğu gerekçelerine dayandırılmıştır²⁵. Nuremberg ve Tokyo mahkemeleri hakkında haklı olarak yapılan geçmişe dönük kanunlaştırma yapıldığı eleştirilerine karşı Cenevre ve La Haye sözleşmelerine yapılan atıflar ayrıca dikkat çekicidir²⁶.

Mahkemede bugüne kadar 161 kişi hakkında duruşma yapılmış, bunlardan 106'sı hakkında hüküm verilmiş ve kesinleşmiştir²⁷.

2. Ruanda İçin Uluslararası Ceza Mahkemesi²⁸

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi ülkede yaşanan iç karışıklık ve soykırım olayları sonucunda, Ruanda hükümetinin talebi üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin 995 sayılı kararıyla 08.Ağustos.1994 tarihinde kurulmuştur.

Mahkemenin yapısı Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesininkiyle aynıdır.

²⁴ Tefik Odman, *a.g.m.*, s.146.

²⁵ Ezeli Azarkan, 'Uluslararası Ceza Mahkemesi İle Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin Karşılaştırmalı Analizi, *Milletler Arası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Yıl:24, Sayı, 1-2, Sevin Toluner'e Armağan, 2004, s.211-244.

²⁶ Fatih Çınar, *a.g.e.*, s.22.

²⁷ Icty annual reports.:2007 <http://www.un.org/icty/rappannu-e/2007/AR07.pdf>. Erişim tarihi, (03.04.2008).

²⁸ Mahkeme statüsünün orijinal metni için bkz. <http://www.un.org/ict/statute.html>. Erişim tarihi, (03.04.2008).

Mahkemenin zaman itibariyle yetkisi, mahkeme statüsünün birinci maddesi uyarınca 1 ocak 1994 ile 31 aralık 1994 tarihi arasında işlenen suçlarla sınırlandırılmıştır. Konu bakımından yetki, statünün 2. ve 4. maddeleri arasında düzenlenmiş olup soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve Cenevre sözleşmesi 3. maddenin ve 2. ek protokolün ağır ihlalleri ile sınırlıdır. Mahkemenin kişiler üzerindeki yargı yetkisi Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesinde olduğu gibi gerçek kişilerle sınırlandırılmıştır.

Mahkeme 1995 yılında göreve başlamıştır. Mahkemede şu ana kadar 11 sanık hakkında karar verilmiştir, 64 sanığın yargılanmasına devam edilmektedir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında savaşın galipleri tarafından ve soğuk savaşın bitiminde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından kurulan bu geçici nitelikte mahkemelerin evrensel yargı amacı taşımaktan çok, açık siyasal amaçları olan oluşumlar oldukları söylenmiştir²⁹.

Sonuç olarak, hukuka uygunlukları yönünden var olan tereddütlere, adaleti sağlama konsundaki yetersizliklerine, karşılaşılan zorluklara, mahkemelerin yapısal kusur ve zayıflıklarına rağmen Nuremberg, Tokyo, Eski Yugoslavya ve Ruanda uluslararası ceza mahkemeleri, sürekli nitelikte bir Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulmasında büyük ölçüde pay sahibidir³⁰.

II. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ

A. KURULUŞ AŞAMASI

Birleşmiş Milletler, daimi bir uluslararası ceza mahkemesi oluşturma çalışmalarına Cenevre Sözleşmelerinin kabulünden sonra 1947 yılında Nuremberg Uluslararası Askerî Ceza Mahkemesi yargıçlarından Henri Donnedieu de Vabres'in önerisiyle başlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, bu tarihte, Uluslararası Hukuk Komisyonundan Nuremberg prensiplerinden hareketle bir uluslararası ceza mahkemesi statüsü

²⁹Hans Kochler, *Küresel Adalet mi? Küresel İntikam mı?* (çev.Funda Keskin, Erdem Denk), Alkım yayınevi İstanbul, 2005, s.40.

³⁰ Paul Tavernier, 'The experience of the International Criminal Tribunals for the former Yugoslavia and for Rwanda', *International Review of the Red Cross*, 1997, no 321, s.605-621.

hazırlamasını istemiş ve Cenevre Komitesi³¹ kurulmuştur. Hazırladığı taslağın devletler tarafından kabul görmemesi üzerine komite, yerini New York komitesine bırakmıştır³². 1954 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, başlamakta olan soğuk savaşın savaş suçlarının belirlenmesini ve yargılanmasını imkansız hale getirmesiyle³³, saldırı suçunun tanımlanmasının zorluğunu gerekçe göstererek komisyonun çalışmalarına ara vermesini istemiş, taslak statü rafa kaldırılmış ve girişime ara verilmiştir.

1974 yılında saldırı suçunun tanımının yapılmasına rağmen uluslararası sürekli bir ceza mahkemesi kurulması çalışmalarına yeniden başlanması 1981 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun, tasarının yeniden gündeme getirilmesi çağrısında bulunmasıyla gerçekleşmiştir. 1954 tasarısı uluslararası hukuk komisyonu tarafından 1991'de geçici olarak kabul edilmiş ve ülkelere yollanmıştır. 1992 yılına gelindiğinde Uluslararası Ceza Mahkemesi için statü taslağı hazırlama çalışmalarına yeniden başlanmış; bir yıl sonra, ülkelerin yorumları da dikkate alınarak yeniden düzenlenen ve 1994 yılında tamamlanıp birleşmiş milletler genel kuruluna sunulan taslak, *ad hoc* komite ve hazırlık komitesi tarafından incelenerek, 1998 Roma Konferansı'na hazır hale getirilmiştir³⁴.

Roma Konferansı 15 Haziran-17 Temmuz 1998 tarihleri arasında gerçekleşmiş ve Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü yüz yirmi kabul, yedi ret ve on yedi çekimser oyla kabul edilmiştir. Statü, 126. maddedeki altmış ülkenin onaylaması şartının gerçekleşmesi ile 1 Temmuz 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

³¹ Zeki M. Alsan, 'Bir Milletler Arası Ceza Divanı Kurulması İle İlgili Fikirler Ve Teşebbüsler', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Yıl 1951, Sayı 1-2, s.1-42, s.23.

³² Arzu Alibaba, 'Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 49, 2000, sayı 1-4, s181-207.

³³ William A.Schabas, *Introduction To International Criminal Court*, Cambridge, 2001, s.21.

³⁴ Fanny Benedetti, John L. Washburn, 'Drafting the international criminal court treaty: Two Years To Rome And an Afterword On The Rome Diplomatic Conferance', *Global Governance*, 1999, no.5, s.1-37.

B. MAHKEMENİN ÖZELLİKLERİ

1. GENEL OLARAK

Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsünün 1. maddesinde mahkemenin sürekli, gerçek kişiler üzerinde yargı yetkisi kullanan ve ulusal ceza hukuku sistemlerini tamamlayıcı nitelikte olduğu belirtilmiştir. Statünün 4. maddesinde mahkemenin uluslararası hukuk tüzel kişiliğine sahip olması öngörülmüştür.

Uluslararası Ceza Mahkemesinin görev süresi sınırlanmış değildir. Mahkeme statünün yürürlüğe girdiği 2002 yılından itibaren, görev ve yetki alanı içerisinde faaliyet gösterecektir. Bu niteliğiyle mahkeme, uluslararası ceza hukuku alanında yaşanan boşluğu büyük ölçüde giderecektir. Mahkemenin süreklilik niteliği, uluslararası hukukta da kabul edilen doğal hakim ilkesinin bir gereği ve sonucudur.

Uluslararası Ceza Mahkemesi, ulusal ceza hukuku sistemlerini tamamlayıcı nitelikte bir mahkeme olarak oluşturulmuştur. Bunun sonucu olarak, ancak ulusal yargı yollarıyla failin cezalandırılmaması halinde mahkeme devreye girecektir.

Asıl olarak ikinci planda bir mahkeme olarak öngörülmesine rağmen mahkeme bazı ulusalüstü özelliklere de sahiptir. Ulusalüstülük(*supranationality*), uluslararası bir örgüt tarafından alınan kararların devlet tarafından herhangi bir işlem yapılmasına gerek olmaksızın, devletin ülkesi ve vatandaşları üzerinde etki doğurmasıdır³⁵. Uluslararası Ceza Mahkemesinin ulusalüstü özelliklerinden en önemlisi kuşkusuz hüküm verme özelliğidir. Mahkemenin verdiği hüküm kesinleştikten sonra, hakkında hüküm verilen kişinin ülkesinin herhangi bir onayına ihtiyaç olmadan karar uygulanacaktır. Bu özelliğin yanında Roma Statüsünün 99. maddesinin 4. paragrafında düzenlenen savcının bazı durumlarda ülke yetkilileri olmadan sanığı sorgulayabilmesi, statünün 57.madde 3.paragrafın (d) bendinde düzenlenen, duruşma öncesi mahkemesinin yetkilendirmesiyle, savcının ilgili devlet ülkesinde soruşturma yapmaya yönelik adımlar atabilmesi, 58.madde 7.paragraf

³⁵ Sascha Rolf Lüder, 'The Legal Nature of the International Criminal Court and The Emergence of Supranational Elements in International Criminal Justice, *International Review of the Red Cross*, Vol.84(845), 2002, s.87.

uyarınca sanığı mahkeme huzuruna getirmek üzere celpname çıkarılmasını isteyebilmesi ve 58.madde 1.paragraf uyarınca bir şahıs hakkında tutuklama müzekkeresinin çıkarılması mahkemenin diğer ulusalüstü özellikleri olarak gösterilmiştir³⁶.

Bağımsızlık, mahkemenin bir diğer özelliğidir. Kuruluş aşamasında büyük tartışmalar sonucunda, mahkemenin, Birleşmiş Milletlerin bir organı olarak değil, Birleşmiş Milletlerle ilişkileri bir antlaşma ile belirlenen bağımsız bir organ olarak kurulması kararına varılmıştır. Bu karara varılmasında mahkemenin güvenlik konseyinin vetosundan korunmak istenmesi ve birleşmiş milletler kurucu antlaşmasında köklü değişiklikler yapılmasının gerekmesi etkili olmuştur³⁷. Ancak bağımsızlığın kabul edilmesine rağmen güvenlik konseyine statünün 16. maddesiyle soruşturma ve yargılamaları bir yıl süreyle erteleme yetkisi verilmiştir. Nitekim Amerika Birleşik Devletlerinin baskısıyla Bosna'da görev yapan barış gücü askerleri bakımından soruşturma açılmasına bir yıl süreyle ara verilmiştir. Bu durum mahkemenin bu özelliğiyle politik etkilere ne kadar açık olduğunun iyi bir göstergesi olmuştur.

Mahkeme uluslararası hukuk tüzel kişiliğine sahiptir. Bu özelliğiyle mahkeme uluslararası antlaşmalar yapabilir, uluslararası hukukun diğer kişileriyle diplomatik ilişki kurabilir. Mahkemenin tüzel kişiliği statüye taraf olsun olmasın her devlet açısından geçerlidir.

2. YAPISAL ÖZELLİKLER

Uluslararası Ceza Mahkemesinin yapısal özellikleri statünün 4. bölümünde düzenlenmiştir. Statünün 34. maddesi uyarınca mahkeme üç temel organdan oluşmaktadır. Bunlar (a)Yargılama Makamı(Başkanlık, Temyiz Mahkemesi, Duruşma Öncesi Mahkemesi'ni içerir), (b)Savcılık Makamı ve (c)İdari organdır³⁸. Mahkemede on sekiz yargıç görev yapacaktır (statü md.35). Yargıçlar taraf devletlerin, ceza hukuku alanında uzman, yargıç, savcı veya avukat olarak görev yapmış yada uluslararası hukuk, uluslararası insancıl hukuk, insan hakları gibi

³⁶ Sascha Rolf Lüder, *a.g.m*, s.90.

³⁷ Murat Önok, *Tarihi Perspektifleriyle Uluslararası Ceza Divanı* , Turhan Kitabevi, Ankara, 2003, s.

³⁸ Yusuf Aksar:'Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış', *Uluslararası Hukuk Ve Politika*,Yıl 1, Sayı 3, 2005, s.5.

alanlarda uzmanlık sahibi vatandaşları arasından seçilecektir. Yargıçların seçimi sırasında dünyadaki başlıca hukuk sistemlerinin temsili, eşit coğrafi temsil ve yargıçlarının cinsiyet bakımından adil oranda olmaları göz önünde bulundurulacak ve mahkemede aynı anda, aynı ülkeden iki yargıç görev yapmayacaktır (statü md.36). Adli teşkilatın bir parçası olmadığı için 34. maddede sayılmayan taraf devletler meclisi de Uluslararası Ceza Mahkemesinin organlarından birisidir ve önemli yetkilere sahiptir³⁹. Meclis, Uluslararası Ceza Mahkemesinin yasama organı olarak adlandırılabilir. Roma statüsünün 121. madde 1.paragraf hükmü uyarınca statünün yürürlüğe girmesinin üzerinden yedi yıl geçtikten sonra her taraf devlet statüde değişiklik önerebilir. Önerinin incelenip incelenmeyeceği 2.paragraf hükmü uyarınca oy çokluğuyla belirlenecektir. Önerinin kabul edilip statüde değişiklik yapılması ise aynı madde 3.paragraf hükmü uyarınca taraf devletlerin üçte iki çoğunluğunun kabul oyu vermesine bağlıdır.

Meclisin, statünün kurumsal nitelikli hükümlerinde yapacağı değişiklikler 122.maddede belirtilmiştir. Bu değişikliklerin yapılması da taraf devletlerin üçte iki çoğunluğunun kabul oyu vermesine bağlıdır.

3. YARGILAMA MEKANİZMASININ HAREKETE GEÇİRİLMESİ

Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsünün 13.maddesinde mahkemenin yargılama mekanizmasının kimler tarafından harekete geçirilebileceği belirtilmiştir. Maddenin (a) bendinde belirtilen taraf devletlerin savcılığa başvurusuyla soruşturmanın başlatılması 14.maddede düzenlenmiştir. Madde uyarınca taraf devletlerden birisi, bir veya birden fazla suçun işlenmiş gözüktüğünü belirterek yargılama yapıp yapılmayacağını belirlenmesi amacıyla durumun soruşturulmasını savcılıktan talep edecektir. Başvuruda bulunan devlet mümkün olduğu kadar maddî vakıaları ortaya koyacak ve başvuruyu elindeki belgelerle destekleyecektir.

14.maddede düzenlenen ikinci yol, Güvenlik Konseyinin mahkeme savcılığına başvurusudur. Konsey de taraf devletler gibi bir veya birden fazla suçun işlenmiş gözüktüğünü mahkeme savcısına belirtip yargılama

³⁹R.Murat Önok, *a.g.e.*, s114.

yapılıp yapılamayacağını belirlenmesini mahkemeden talep edebilir. Güvenlik Konseyinin başvuruda bulunabilmesi Birleşmiş Milletler antlaşmasının 7.bölümü uyarınca evrensel barış ve güvenliği sağlama amacıyla hareket etmesine bağlıdır.

Maddenin (c) bendinde mahkeme savcısının proprio motu (kendiliğinden) harekete geçebileceği belirtilmiş statünün 15.maddesinde savcının re'sen dava açması düzenlenmiştir. Savcının soruşturmaya başlamadan önce duruşma öncesi mahkemesinden soruşturmayı yürütme yetkisi alması gerekir.

C. YARGI YETKİSİNİN KAPSAMI

1. KONU BAKIMINDAN YARGI YETKİSİ

Uluslararası Ceza Mahkemesinin yargı yetkisi, görev alanına giren suçlarla sınırlıdır.

Mahkemenin görev alanına giren suçlar statünün beşinci maddesinde sayılmış, saldırı suçu dışındakiler 6, 7 ve 8. maddelerinde tanımlanmış, saldırı suçunun tanımlanması ise sonraki bir tarihe bırakılmıştır.

a. Soykırım Suçu

Soykırım suçu 1948 tarihli 'Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Faillerinin Cezalandırılması Sözleşmesi' ile düzenlenmiştir. Sözleşme, soykırım suçunu uluslararası hukuka göre suç saymış, uluslararası hukuka aykırı suç saymamış ve böylece taraf olan devletleri iç hukuklarında bu fiillerin cezalandırılmasını sağlayacak düzenlemeler yapma yükümü altına sokmuştur⁴⁰.

Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsünün 6. maddesinde soykırım suçu 1948 tarihli sözleşmenin 2. maddesine paralel olarak düzenlenmiştir. Madde uyarınca ulusal, etnik, ırkî veya dinsel bir gurubu kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak maksadıyla:

- a) Gruba mensup olanların öldürülmesi;
- b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi;

⁴⁰ Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, *Nazarî ve Tatbiki Ceza Hukuku*, Cilt 3, İstanbul, İstanbul Matbaası, 10. baskı , 1985, s.668.

c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracakları hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek;

d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak;

e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek;

fiillerinden birisinin gerçekleştirilmesiyle soykırım suçu işlenmiş olacaktır.

Soykırım suçunun oluşabilmesi için maddede sayılan gruplardan birinin tamamen veya kısmen yok edilmesine yönelik özel kastın varlığı gereklidir.

Suçun 6.madde a, b ve e bentlerinde düzenlenen fiillerle işlenmesi halinde suçun oluşumu sonucun gerçekleşmesine bağlıdır. C ve d bentlerinde belirlenen fiiller bakımından ise suçun unsurlarının tamamlanmış sayılabilmesi için sonucun gerçekleşmesi değil soykırım kastının varlığı ve bu kastla fiillerin gerçekleştirilmiş olması yeterlidir⁴¹. Örneğin grup içinde doğumları engellemek amacıyla bir takım işlemlerin yapılmış olması suçun oluşması için yeterlidir. Doğumların engellenmiş olması gerekmez.

b. İnsanlığa Karşı Suçlar

İnsanlığa karşı suçlar Roma Statüsünün 7. maddesinde düzenlenmiştir. Madde uyarınca herhangi bir sivil topluluğa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olduğu bilinerek maddede sayılan fiillerden birinin gerçekleştirilmesi halinde suç işlenmiş olacaktır.

Sistematiklik, suçun bir plan veya politika çerçevesinde işlenmesini; yaygınlık, mağdur insan sayısının çok olmasını ifade eder⁴².

Roma Statüsü, Nuremberg ve eski Yugoslavya uluslararası ceza mahkemelerinin statülerinden farklı olarak silahlı bir çatışmanın varlığı şartını aramamıştır⁴³.

⁴¹ William A. Schabas, *Genocide In International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, s.171.

⁴² Simon Chestermann,, 'An Altogether Different Order: Defining The Elements Of Crimes Against Humanity, *Duke Journal Of Comparative&International Law*, vol.10 (307), 2000, s.314.

c. Savaş Suçları

Silahlı çatışmaların tarafları arasında, en azından asgari insancıl hukuk standartları oluşturmak ve silahlı çatışma içinde bulunanların birbirlerine karşı ve çatışma dışında kalan kişilere yönelik uygulanacak kurallarının nelerden ibaret olduğunu ortaya koymak amacıyla yasaklanan fiiller savaş suçlarını oluşturur⁴⁴.

Savaş suçları Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsünün 8. maddesinde, 1949 tarihli Cenevre sözleşmelerinin ciddi bir şekilde ihlali, mevcut uluslararası hukuk çerçevesinde uluslararası savaş hukukuna uygulanabilir diğer önemli yasa ve geleneklerin ihlalleri; uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda, 1949 tarihli sözleşmelerin ortak 3. maddesinin ciddi ihlalleri olmak üzere üç başlık altında düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi, madde hem uluslararası çatışmalarda hem de uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda uygulama alanı bulacaktır. Uluslararası silahlı çatışmalar esnasında işlenebilecek otuz dört ve uluslararası nitelikte olmayan çatışmalarda uygulanabilecek on altı cezalandırılabilir suç tipi öngörülmüştür.

Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsünde uluslararası silahlı çatışmalarla uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar arasında ayırım yapılması, uluslararası hukukta bütün silahlı çatışmalara uygulanabilir yeknesak bir hukuk kurma eğilimi mevcutken, yerinde olmayan bir düzenleme olarak değerlendirilmiştir⁴⁵.

d. Saldırı Suçu

Devletlerin savaş yapma haklarının olduğu uzun süre kabul edilen bir ilke olmuştur. Diğer bir devletin kendisini yok edebilecek kadar güçlenme imkanına sahip olmasının savaş yapma hakkını devlete verdiği, bunun tıpkı bireylerde olduğu gibi devletlerde de olan kendini koruma

⁴³ Uğur Bayılhoğlu, 'Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yargılama Yetkisine Giren suçlar' (Danışman:Prof. Dr Durmuş Şahin) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

⁴⁴ Cengiz Başak, *a.g.e.*, s.170.

⁴⁵ Mualla B. Soygut, 'Uluslararası insancıl hukukta geriye atılan bir adım: Roma Statüsü'nün 8. maddesinde uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bakımından savaş suçları', *Erdoğan Teziç'e Armağan*, Galatasaray Üniversitesi, 2007, s. 709-730.

güdüsünün sonucu olduğu söylenmiştir⁴⁶. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra devletlerin barışı koruma amacına yönelmeleri bu şekildeki görüşü tamamen dışlamış, barışa karşı işlenen suçların cezalandırılması gereğinin benimsenmesini sağlamıştır.

Saldırı suçu, 1974 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından: 'Bir devletin diğer bir devletin egemenliğine, toprak bütünlüğüne, siyasi bağımsızlığına karşı silah kullanması veya Birleşmiş Milletler kurucu antlaşmasına aykırı düşen herhangi bir yola başvurusu' şeklinde tanımlanmıştır⁴⁷.

Birleşmiş Milletlerce yapılan bu tanımda devletlerin uluslararası sorumluluğu esas alınmıştır. Uluslararası Ceza Mahkemesinin devletler üzerinde yargı yetkisi olmadığından suçun tanımı yapılırken gerçek kişi merkezli bir tanım yapılacaktır.

Devletin sorumlu tutulacağı saldırı eyleminde suçu doğuran fiil silahlı kuvvet kullanılmasıyla, gerçek kişilerin sorumlu olacağı saldırı suçunda suçu doğuran fiil ilgili kişinin silahlı kuvvet kullanımını planlaması hazırlaması, başlatması, sürdürmesi veya bunlara ilişkin genel bir plana ya da komploya katılması olacaktır⁴⁸.

2. Kişi Bakımından Yargı Yetkisi

Uluslararası Ceza Mahkemesi gerçek kişiler üzerinde yargı yetkisine sahiptir. Devletler ve tüzel kişiler üzerinde yargı yetkisi söz konusu değildir. On sekiz yaşından küçük gerçek kişiler mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar bakımından tam ehliyetsiz sayılmışlardır.

Mahkeme statüsü, failer arasında ülke içindeki mevkilerinden dolayı bir ayırım yapmamıştır. Böylece devlet başkanları ve üst düzey

⁴⁶ Charles L. Montesquieu, *Kanunların Ruhu Üzerine* (çev:Fehmi Baldaş), Seç yayınları, İstanbul, 2004, s.140.

⁴⁷ UNresolutions,3314(XXIX),(<http://www.un.org/documents/ga/res/29/ares29.htm>).Erişim tarihi, (03.04.2008).

⁴⁸ Yücel Acer, 'Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu Kavramının Temel Unsurları: Tanım Çalışmaları Ve Yansımalar', *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, Yıl 1, Sayı 3, 2005, s.34.

yöneticilerinin egemenlikten kaynaklanan dokunulmazlıkları ortadan kaldırılmıştır⁴⁹.

3. Yer itibariyle Yetki

Uluslararası Ceza Mahkemesinin yer itibariyle yargı yetkisi Roma statüsünün 12.maddesinde düzenlenmiştir. Madde, mülkilik ve şahsılık sistemlerini öngörmüştür. Buna göre suçun taraf devletlerden birinin topraklarında veya taraf devlet vatandaşlarından birisi tarafından işlenmesi hallerinde mahkeme yetkili olacaktır.

Roma konferansı sırasında Almanya tarafından insanlığa karşı suçlar, soykırım ve savaş suçları bakımından Uluslararası Ceza Mahkemesinin evrensel yargı yetkisine sahip olması önerilmiş fakat kabul edilmemiştir⁵⁰.

Roma Statüsüne göre mahkemenin evrensel yargılama sistemi uyarınca yargılama yapabilmesi yalnızca Güvenlik Konseyinin bir durumu mahkemeye havale etmesi halinde söz konusu olacaktır. Mahkeme statüsünde evrensellik ilkesine açıkça yer verilmemesi bu ilkeyi uygulayan devletlerin ilkeyi uygulama yönünden cesaretlerini kırıcı etki yapabilir⁵¹.

4. Zaman İtibariyle Yetki

Mahkeme statüsünün yürürlüğe girdiği tarihten sonra işlenen suçlarda yargı yetkisine sahip olacaktır. Bu tarihten önce işlenen suçlar bakımından mahkemenin yargı yetkisi kullanması söz konusu değildir.

Mahkemenin yargı yetkisi, taraf devletler bakımından, devletin statüye taraf olduğu tarihte başlar. Ancak devlet yayınlayacağı bir

⁴⁹ Mary Griffin, 'Ending the impunity of perpetrators of human rights atrocities: A major challenge for international law in the 21st century', *International Review of the Red Cross*, No. 838, 2000, s. 369-389.

⁵⁰ Cengiz Başak, *a.g.e.*, s.60.

⁵¹ Cees Flinterman, 'The International Criminal Court: Obstacle Or Contribution To An Effective System Of Human Rights Protection' in Ramesh Thakur, Peter Malcontent(der.), *From Sovereign Impunity to International Accountability: The Search for Justice in a World of States*, United Nations University Press, New York, 2004, s.286.

deklarasyonla divanın yetkisini statünün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren başlatabilir.

Sözleşmeye katılma yoluyla taraf olan bir devlet savaş suçları bakımından mahkemenin yargı yetkisi kullanmasını yedi yıl süreyle erteleyebilir.

III. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE ULUSAL EGEMENLİK

A. EGEMENLİK KAVRAMI VE ÇAĞIN DEĞİŞEN EGEMENLİK ANLAYIŞI

Egemenlik(sovcreignty) kelimesi Latince’de güçler arasında en üstün olan anlamına gelen *supreanus*’tan türemiştir. Egemenlik, soyut bir nosyon değil devletlerin uygulamaları sonucunda türemiş bir kavramdır. Yargılamada son sözü söyleme hakkından, yürütme gücünü kullanma yetkisine ve yasa yapma gücüne doğru gelişim göstermiştir⁵².

Kamu hukukun en çetin sorunlarından birisi egemenliğin tanımlanması ve değerinin belirlenmesidir. Bunun sebebi Prof. Brierly’ye göre egemenlik kavramının, her dönemde bilimsel bir doğruluğa ulaşma amacından çok o gün hakim olan siyasi iktidarın propagandasını yapmak amacıyla tanımlanmasıdır⁵³.

İlk çağdan beri var olmakla birlikte, orta çağın sonlarında tartışmalı hale gelmeye başladığından, doktrinde derin tartışmalara konu olan bu kavramı ilk kez iktidar teorisinin merkezine koyan Machiavelli iken, kavramı siyaset bilimi literatürüne yerleştiren Jean Bodin olmuştur⁵⁴.

Jean Bodin egemenliği ‘bölünemez, devredilemez ve sınırlanamaz’ güç olarak tanımlamıştır⁵⁵. Kuşkusuz, bu tanımda, on altıncı yüzyılda kilise ile devlet arasında yaşanan güç mücadelelerinin etkisi büyüktür.

⁵² Michael R. Fowler, Julie M. Bunck, *Law, Power And The Sovereign State: The Evolution And Application Of The Concept Of Sovereignty*, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 2000, s.6.

⁵³ Zikreden, Aydoğan Özman, “Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, 1965, s. 98-158.

⁵⁴ Mümtaz’er Türköne, *Siyaset*, Lotus yayınevi, Ankara 2003, s.39.

⁵⁵ Münci Kapani, *Politika Bilimine Giriş*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 17.basım, 2005, s.56.

18. yüzyıla gelindiğinde Fransız İhtilâlinin de etkisiyle mutlak egemenlik kuramları ortaya atılmaya başlamıştır. Mutlak egemenlik kuramı ilk olarak Vattel tarafından ortaya atılmış; Hobbes ve Hegel tarafından geliştirilmiştir⁵⁶. Kuram doğduğu yer olan Fransa'dan çok Almanya'da taraftar bulmuştur. Bu kuram, savaş ve barış yapma yetkilerini münhasır olarak devlete bırakmıştır. Kuram uyarınca uluslararası bir hukuk düzeninden söz edilemez, uluslararası hukuk olarak adlandırılan devletlerin dış hukukudur. Bu hukukun temeli antlaşmalara saygı gösterme ilkesi olsa da, bir antlaşmaya uyulması ancak devletlerin iradelerine bağlı olabilir⁵⁷.

Mutlak egemenlik kuramının hukukla bağdaşmazlığını giderebilmek için otolimitasyon ve esas haklar teorileri ortaya atılmıştır. Otolimitasyon teorisi uyarınca mutlak egemen devlet kendi yetkisini kendisi tayin eder, dolayısıyla kendi koyduğu kurallara uyar. Esas haklar teorisi ise devletin bazı vazgeçilmez haklara sahip olduğunu öngörür.

Modern egemenlik kaynak bakımından Tanrısallıktan toplumsallığa, toplumsallıktan ulusallığa doğru gelişim göstermiş, bu gelişim sürecinden geçerek, Fransız İhtilâlinin sonucunda ulusal egemenlik halini almıştır⁵⁸.

Ulusal egemenlik, hiç bir şekilde ortaklık kabul etmeyecek şekilde milletin egemenliğidir⁵⁹. Görüldüğü gibi, egemenliğin millete dayandırılması yalnızca egemenliğin kaynağını değiştirmiş, niteliklerine dokunmamıştır. Millete dayanan egemenlik iki farklı biçime sahiptir. Halk egemenliği, belli bir dönemde yaşamakta olan bireylerin egemenliğidir. Ulusal egemenlik ise belli bir dönemde yaşamakta olan değil, fakat geçmiş ve gelecek nesilleri kapsayan soyut varlık olan ulusun egemenliğidir⁶⁰. Ulusal egemenlik ve halk egemenliği ayrımları, egemenliğin iç görünümüne ilişkin olduğundan, esasen anayasa

⁵⁶ İlhan Lütem, *Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk*, Sakarya Basımevi, Ankara, 1947, s.19.

⁵⁷ Wilhelm F. Hegel, *Hukuk Felsefesinin Temel Prensipleri* (çev.Cenap Karakaya), Sosyal Yayınlar, Ankara, 2.bası, 2004, s.263.

⁵⁸ Johannes Mattern, *Concepts of State, Sovereignty and International Law*, Oxford University Press, London 1928, s.24.

⁵⁹ M.Kemal Atatürk, *Nutuk*, Bizbize Yayınları, Ankara, 2007, s.561.

⁶⁰ Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, Beta Yayınları, 11.Bası, Ankara, 2006, s.96.

hukukunun inceleme alanına girer. Bu çalışmada uluslararası hukukun inceleme alanına giren dış egemenlik incelendiği için bu konuda daha fazla ayrıntıya girilmeyecektir. Ulusal egemenlik kavramının genellikle modern egemenlikle eş anlamda kullanıldığını da belirtmek yerinde olacaktır.

Üzerinde anlaşmaya varılmamış olmakla birlikte klasik anlamda egemenliğin, ülkede nihai ve kesin kararları veren bir otoritenin olması ve bu otoritenin üzerinde herhangi bir politik oluşumun var olmaması olduğu söylenebilir⁶¹. Modern anlamıyla egemenlik, klasik egemenlik kuramının ülkesi içinde yasama, yürütme, yargı erklerini kullanan tek egemen siyasi otorite olma tanımına, devletin, herhangi bir diğer kurum veya devletin etkisi altında olmadan dış politikasını yürütebilmesi yani bağımsızlığı anlamına gelen dış egemenlik kavramını eklemiştir. Modern egemen devletler üzerine kurulu uluslararası hukukun iki temel unsuru devletlerin dış politikalarını benimsemede bağımsız olması ve içişlerinde serbest hareket etmesidir.

Egemen aşırılıkların yirminci yüzyılda yaklaşık 170 milyon insanın kendi egemenleri tarafından öldürülmesiyle sonuçlanması, modern egemenlik anlayışının yoğun biçimde tartışılmasına yol açmıştır⁶². Devletler, mutlak egemenlik anlayışlarını terk etmeye başlayıp barışı sağlamak üzere ulusüstü özellikler gösteren örgütler kurma çabalarına hız vermişlerdir.

İkinci Dünya Savaşının bitimiyle kurulan Birleşmiş Milletler mutlak egemenlik teorilerinin ürünü olan ve Milletler Cemiyetinin başarılı olamamasının en önemli nedeni olarak gösterilen oybirliği sistemi yerine oyçokluğunu benimsemiş ve oybirlikçi mutlak egemenlik anlayışından sapmıştır. Bu haliyle Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin, Güvenlik Konseyinin veto hakkına sahip beş daimi üyesi hariç olmak üzere, egemenliklerini kaybettikleri öne sürülmüştür⁶³.

⁶¹ F.H.Hinsley, *Sovereignty*, C.A.WATTS&CO.LTD, London, 1966, s.26.

⁶² Jackson Nyamuya Maogoto, 'Transforming Westphalian Sovereignty: Human Rights & International Justice as a Transitional Crucible', *Notre Dame Law Review*, Vol. 7, 2005.

⁶³ Hans Morthengau, *Uluslararası Politika*, (çev:Baskın Oran), Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, 2.Cilt, s.416.

‘Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması’nda devletlerin egemen eşitliğe sahip oldukları belirtilmiş ve devletlerin içişlerine yapılacak müdahaleler yasaklanmıştır. Böylece devletler iç hukukta bağımsız hareket etme imkanını sürdürmüştür. Hukukî olarak benimsenen bu ilke, insan hakları kavramının gelişmesi ve bu hakları korumaya yönelik normların oluşmasıyla, varlığını mutlak olarak koruduğu takdirde bu normları anlamsız kılacağından, uygulamada, aşınmıştır⁶⁴.

Görüldüğü gibi modern egemenlik anlayışının görünüm biçimlerinden, iç egemenlik, hukuk devleti ilkesinin oluşumuyla, dış egemenlik de bireylerin uluslararası hukukun öznelerinden birisi sayılmasıyla ve devletlerin uluslararası örgütlenmelere hız vermeleriyle zayıflamıştır. Bu şekilde devletlerin modern egemenlik anlayışını terk edip, yerini uluslararası karşılıklı dayanışma ve bağımlılığa(*interdependence*) bırakmaya doğru ilerledikleri söylenmiştir⁶⁵.

Devletlerin egemenliklerini bir kısmını bölgesel veya global örgütlere devretmeye yöneldiği yeni dünya düzeninde egemenliğin nasıl tanımlanması gerektiğine ilişkin tartışmalar doktrinde geniş yer tutmaktadır. Uluslararası hukukta egemenliğin uluslararası kuruluşların her türlüyle, üyeliğin gereklerini yerine getirme yükümlülüğüyle birlikte, ilişki kurma kapasitesi ve hakkı haline geldiği öne sürülmüştür⁶⁶. Yeni dünya düzeninde egemenlik nasıl tanımlanırsa tanımlansın, modern egemenlik anlayışının köklü değişimler geçirdiği ve geçirmeye devam etmekte olduğu, büyük çapta insancıl hukuk ihlallerinin egemen dokunulmazlık savlarına ceza yargılamasının dışında bırakılmayacağı kuşkuyla yer bırakmayan gerçeklerdir. Roma statüsünün kabulüyle kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesinin de egemenlik kavramının geçirdiği değişimde pay sahibi olacağı muhakkaktır.

⁶⁴Chandra L. Sriram, ‘Human Rights Claims vs. the State: Is Sovereignty Really Eroding?’, *Interdisciplinary Journal of Human Rights Law*, Vol. 1, 2006, s.107.

⁶⁵Georg Schwarzenberger, *International Law And Order*, Stevens&Sons, London, 1971, s.57.

⁶⁶Anne M. Slaughter, ‘Sovereignty And Power In A Networked World Order’, *Stanford Law Journal*, Vol 40(283), 2004, s.325.

B. EGEMENLİK VE CEZAI YARGI YETKİSİ

Egemenlik, devlete yasa yapma yetkisini ve bunun sonucu olarak yasalara uyulmasını gözetleme yani yargı kudretini kullanma yetkisini verir. Devlet, ceza kanunlarıyla koyduğu kurallara aykırı davranışlarda bulunan bireyleri cezalandırır.

Devletin cezai yargı yetkisi kullandığı egemenlik alanının sınırları konusunda değişik ölçütler söz konusudur.

Ülkede işlenen bütün suçlar hakkında, fail ve mağdurların vatandaşlığına bakılmaksızın, ceza yasasının uygulanmasına ceza yasaların mülkîliği sistemi denir⁶⁷. Mülkîlik prensibine göre devlet toprakları üzerinde işlenen suçların kovuşturulması ve failin cezalandırılması yönünden tam yetkiye sahiptir.

Şahsîlik prensibi devlete diğer bir devletin topraklarında suç işlemiş olması halinde kendi vatandaşını yargılama olanağı tanır. Bu prensip uyarınca vatandaş nerede suç işlemiş olursa olsun uyruğunda bulunduğu devlet tarafından yargılanacaktır⁶⁸. Suçlunun cezalandırılması toprakları üzerinde işlenen devletin değil, failin vatandaşı olduğu devletin yargı yetkisi içindedir. Bu prensibin kabul edilmesi kuşkusuz olarak suç topraklarında işlenen devlet ile failin veya mağdurun uyruğunda bulunduğu devlet arasında yetki tartışmalarına yol açacaktır. Uygulamada devletler, eğer suç devlete uzanmıyorsa faili iade etme yolunu tercih etmektedirler.

Bir diğer prensip ceza yargılamasının evrenselliği prensibidir. Sistem, devletin ülkesi dışında, suçun işlendiği sırada vatandaşı olmayan birisi tarafından, devlete yönelik olmayan ve devlet ülkesi içinde etki yaratmayacak olan suçlar üzerinde yargılama yetkisine sahip olması şeklinde tanımlanabilir⁶⁹. Bu ilke uyarınca suçun işlendiği ülkeye, faile veya mağdura bakılmaksızın her devlet suç kovuşturma ve faili

⁶⁷ M.Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Caner Yenidünya, 'Ceza Hukuku Genel Hükümler', 2. bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s.283.

⁶⁸ Nevzat Toroslu, 'Ceza Hukuku Genel Kısım', 8. bası, Savaş Yayınevi, Ankara, 2005, s. 69.

⁶⁹ Roger O'Keefe, 'Universal Jurisdiction:Clarifying The Basic Concept', *Journal Of International Criminal Justice*, Vol. 2(3), 2004, s.735-760.

yargılama hakkına sahiptir. Bu prensip iki dayanağa sahiptir. Birincisi, evrensel yetki kullanılacak suçlar tüm uluslararası toplumu ilgilendiren suçlar olduğundan tüm devletler yargılama hakkına sahip olmalıdır. İkincisi, bu suçları işleyenlerin sığınabileceği bir liman devlet mevcut olmamalıdır.

Uluslararası Ceza Mahkemesi, mülkîlik ve şahsîlik prensiplerini ortak olarak benimsemiştir. Statüye taraf olan bir devletin vatandaşları üzerinde suçun nerede işlendiğine bakılmaksızın mahkemenin yargı yetkisi vardır. Suçun statüye taraf olan bir devletin topraklarında işlenmesi halinde failin vatandaşı olduğu devlet statüye taraf olmasa bile, mahkeme, yargı yetkisi kullanabilecektir.

C. ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ VE ULUSAL EGEMENLİK

Uluslararası ceza hukuku ve devletlerin egemenliği birbirine rakip olarak karşımıza çıkmakla birlikte, aslında, uluslararası ceza hukuku devletlerin egemenliğine muhtaçtır⁷⁰. Aynı doğrultuda kendine ait bir polis gücü olmayan Uluslararası Ceza Mahkemesi de etkin yargılama yapabilmek için egemen devletlerin iş birliğine muhtaçtır⁷¹. Başka bir ifadeyle mahkemenin verdiği kararları devletler kendi kurum ve organlarıyla uygulayacaklarından mahkemenin başarısı, bir anlamda, devletlerin egemenliğini kullanabilmesine bağlıdır⁷².

Uluslararası Ceza Mahkemesi statüsü, ağırlıklı olarak devletlerin egemenliğini göz önünde bulunduran hükümlere sahiptir. Tamamlayıcılık ilkesi devletlerin egemenliklerine karşı verilen en büyük tâviz olarak statüde yerini almıştır.

⁷⁰ Robert Cryer, 'International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round?', *European Journal of International Law*, Vol. 16(5), s.979-1000.

⁷¹ Jackson N. Maogoto, 'A Giant Without Limbs: The International Criminal Court's State-Centric Cooperation Regime', *University of Queensland Law Journal*, Vol 23, No. 1, 2004, (<http://law.bepress.com/expresso/eps/1350/>). Erişim tarihi, (03.04.2008).

⁷² Melike Bosuter, '*Uluslararası Ceza Divanının Yargılama yetkisini Kullanması*' (Danışman: Prof. Dr. Metin Feyzioğlu), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007 (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kütüphanesi, T-1083), s.22.

Mahkeme statüsünde egemen devletin en büyük uğraş alanı olan ulusal güvenliğin sağlanmasına, 72. maddede düzenlenen ulusal güvenlik açısından hassas belgelerin saklanabilmesi ile saygı gösterilirken, dış bağımsızlığın gereği olan dış politikanın serbestçe belirlenmesi ilkesi açısından aynı hassaslık gösterilmemiştir. 90. maddedeki düzenlemeyle bir taraf devletin ve divanın aynı kişiyi yargılama isteğinin çakışması halinde divanın talebine üstünlük tanınacaktır⁷³.

Uluslararası Ceza Mahkemesi taraf devletler bakımından ulusal egemenlikle önemsiz sayılabilecek bir kaç nokta dışında çalışmamaktadır. Zaten, uluslararası hukukta devletlerin kendi irade ve rızasıyla kabul ettiği antlaşmaların ulusal egemenliklerine aykırılığının ileri sürüldüğüne pek rastlanmamaktadır.

Mahkemenin egemen devletlerle arasında çatışmalara neden olabilecek durum, Roma Statüsü'nün, statüye taraf olmayan devletler üzerinde yargı yetkisi kullanılmasını düzenleyen hükümleridir. Aşağıda tarihsel süreç içerisinde kurulan uluslararası ceza mahkemeleri ve devletlerin egemenliği ilişkisine yüzeysel olarak değinildikten sonra tamamlayıcılık ilkesi ve Güvenlik Konseyinin dava sürecini başlatabilme yetkisi ile taraf olmayan devletler üzerinde yargı yetkisi kullanılması açılarından Uluslararası Ceza Mahkemesi ve ulusal egemenlik ilişkisi incelenecektir.

Tarihsel süreç içerisinde kurulan Nuremberg ve Tokyo mahkemeleri savaşta yenilmiş devletlerin teslimiyet bildirimlerine dayanarak kurulmuş mahkemelerdir. Teslimiyet belgesiyle devletler egemenlik yetkilerinden vazgeçmişlerdir. Nuremberg'de ulusal mahkemelere de bazı hallerde yargı yetkisi tanınmışken Tokyo'da uluslararası mahkeme ulusal mahkemelerin yerini almıştır. Bu iki mahkemenin egemenlik kuramlarıyla bağdaştığı söylenemez.

Eski Yugoslavya ve Ruanda için uluslararası ceza mahkemeleri Güvenlik Konseyi tarafından Birleşmiş Milletler Antlaşmasınının 7.

⁷³ Atul Bharadwaj, 'International Criminal Court And The Question Of Sovereignty, *Strategic Analysis*, 73(1) 2003, (<http://www.idsa.in/publications/strategic-analysis/2003/jan/atul.pdf>). Erişim tarihi, (03.04.2008).

bölümüne dayanılarak kurulmuştur. Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin, Güvenlik Konseyinin aldığı kararlara uymayı kabul ettiği Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşmasının 24. maddesinde belirtilmiştir.

Devletlerin taraf olduğu antlaşmalarla bir takım yükümlülükler altına girmeleri ulusal egemenlik kuramlarıyla çelişmemektedir. Zira devletin ve dolayısıyla devletin temsil ettiği ulusun rızasıyla antlaşmaya taraf olunmuştur. Bu bakımdan iki ad hoc mahkemenin ulusal egemenliğe aykırı olmadıkları söylenebilir. Mahkemelerin ulusal yargı karşısında üstün nitelikte olmaları Güvenlik Konseyinin, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının 7.bölümüne dayalı mutlak yetkisini kullanarak dayatması sonucunda kurulmuş olmaları, egemenlikle ilişkileri bakımından şüpheli noktalara sahiptir

1. Tamamlayıcılık İlkesi ve Ulusal Egemenlik

Uluslararası Ceza Mahkemesi, asıl organın suçluyu cezalandırmada başarısız olması halinde arka plandaki yargı organının yetkili hale gelmesini öngören tamamlayıcılık ilkesini⁷⁴ benimseyerek egemen devletler karşısında ikinci planda bir pozisyon almıştır. Divan statüsünün 17. maddesi uyarınca ancak suçun işlendiği devletin suçu kovuşturmada isteksiz olması veya yargılama yapabilecek yeteneğe sahip olmaması durumlarında mahkeme devreye girecektir. Bu özelliğinden dolayı mahkemenin ulusal egemenliğe karışmadığı çünkü mahkemenin yargı yetkisine giren suçlar bakımından temel yargı yetkisinin devletlerin kendisinde olduğu söylenmiştir⁷⁵. Burada hukuki analizin yanında ilkenin ne şekilde uygulanacağını da değerlendirilmesi gerekir.

Devletin yargılama yapma konusunda isteksiz olduğu veya yargılama yapacak güce sahip olup olmadığı savcı tarafından takdir edilecektir. Kendi yargısal yetkisi konusunda karar verme ve devletin yargısal performansı hakkında hakem olma özellikleri mahkemenin

⁷⁴ Xavier Philippe, 'The principles universal jurisdiction and complementarity:how do the two principles intermesh?', *International Review of the Red Cross*, Vol. 88 (862), 2006, s.375-398.

⁷⁵ Anita Usacka, 'Uluslararası Ceza Mahkemesi: Uluslararası Suçlar İçin Dokunulmazlığın sonu', *Hukuk Kurultayı*, Cilt 2, 2006, Ankara Barosu, Ankara, s.408.

tamamlayıcı olma niteliğini önemli ölçüde değiştirmekte ve devletle mahkeme arasında normatif çerçevede dikey bir ilişki kurmaktadır⁷⁶.

İsteksizliğin belirlenmesinde Roma Statüsünün 17.maddesinde belirtilen ölçütler esas alınacaktır. Madde uyarınca ulusal organlarca yapılan işlemlerin ilgili şahsın mahkemenin yetkisine giren suçlar bakımından sorumluluktan koruma amacıyla yapılıyor olması, ilgili kişiyi adalet önüne getirme niyetiyle bağdaşmayacak şekilde yasal işlemlerin kabul edilebilir bir neden olmadan geciktirilmesi, yasal işlemlerin bağımsız ve tarafsız olmayan bir organ tarafından yapılması veya ilgili şahsı adalet önüne getirme niyetiyle bağdaşmayacak şekilde yapılması hallerinde, devletin soruşturma yapmada isteksiz olduğuna hükmedilecektir.

Ulusal mahkemelerin soruşturma ve yargılama yapma yeteneğine sahip olup olmadığının belirlenmesinde esas alınacak ölçütler yine 17. maddede düzenlenmiştir. Ulusal yargı sisteminin bir kısmının veya tamamının çökmesi veya işlemez halde olmasına bağlı olarak devletin sanığı veya gerekli kanıt ve ifadeleri elde etmesinin mümkün olup olmadığı göz önünde bulundurulacaktır.

İsteksizlik ve imkansızlık kavramları, her ne kadar 17. maddede ölçütleriyle düzenlenmiş olsalar da muğlak kavramlardır. Savcılığın bu durumların tespitinde takdir yetkisinin geniş olması devletlerin ulusal egemenlik temelli kaygılarını arttırmıştır. Her ne kadar bağımsız ve tarafsız olacağı statüde düzenlenmiş olsa da, savcılığın taraf devletler meclisi ve taraf devletler karşısındaki zayıf hukuki konumu dolayısıyla, etki altında kalarak politik kararlar vermesi kuvvetli bir ihtimaldir⁷⁷. Savcılığın, bu politik etki altında kalabilirliği savcılık bürosunun statüsünün 42.maddesi çerçevesinde hiyerarşi ve bütünlük ilkeleri içinde kurulmasıyla artırılmış büronun takdir yetkisi böylelikle tek bir kişinin, mahkeme savcısının ellerine bırakılmıştır⁷⁸. Mahkemenin kuruluş çalışmaları sırasında kalıcı bir uluslararası ceza mahkemesinin uluslararası

⁷⁶ Hans Kochler, a.g.e., s.356.

⁷⁷ Hector Olasolo, 'The Prosecutor Of The ICC before the initiation of investigations:A Quasi-Judicial Or A Political Body', *International Criminal Law Review*, Vol. 3, No. 2, 2003, s.87-149.

⁷⁸ Hector Olasolo, a.g.m., s.108.

yargısal müdahalede en etkili silah olacağı söylenmiştir⁷⁹. Tamamlayıcılık ilkesiyle ulusal egemenliğe uygun görünen mahkeme devletin işlerine karışılmasına alet edilme riskini büyük ölçüde taşımaktadır.

Bu konuda şu şekilde bir örnek verilebilir. Bir devlet, ulusal güvenliği açısından önemli olarak değerlendirdiği bir operasyon sırasında vatandaşları hakkında suç duyurusunda bulunulması halinde, operasyonun sürdüğünü öne sürerek hakkında suç duyurusunda bulunulan kişiyi yargılamaktan kaçınmayacaktır. Önemli bir askeri hareket sırasında ülkenin genel kurmay başkanını yargılamanın, devlet üzerinde nasıl bir etki yapacağını tahmin etmek pek de zor değildir. Devletin operasyonu gerekçe göstererek yargılama yapmaması halinde savcılık tarafından isteksiz veya yeteneksiz olarak nitelenebilmesi ve böylece Uluslararası Ceza Mahkemesinin yetkili mahkeme haline gelmesi devletin ulusal güvenliği dolayısıyla egemenliği açısından sakıncalı olacaktır.

Tamamlayıcılık ilkesi Uluslararası Ceza Mahkemesinin egemen devletlere karşı verdiği en büyük tavizdir. Kanaatimizce, mahkeme tamamlayıcılık ilkesini benimseyerek yerinde hareket etmiştir. Öncelikli yargı yetkisine sahip ama devletler tarafından kabul görmeyecek bir mahkemenin kurulmasının yerine ikinci planda yargı yetkisi kullanacak ve devletler tarafından kabul gören bir uluslararası mahkemenin varlığı evrensel adalet bakımından daha olumlu olmuştur. Sonuçta suçlular hakkında kimin yargı yetkisine sahip olacağından çok suçluların yargılanması ve adaletin yerini bulması önemlidir.

Ayrıca devlet yargılama yetkisini kullandığı sürece Uluslararası Ceza Mahkemesi yargılama yapamayacağından, tamamlayıcılık ilkesi egemenliğini korumak isteyen devletin ulusal ceza hukuku sistemini geliştirmesini sağlayacaktır⁸⁰. Egemenlik doktrini ülke mahkemelerinin, iç hukukun bir parçası haline gelmiş olmadıkça, uluslararası ceza hukuku

⁷⁹ David J. Scheffer, 'International Judicial Intervention', *Foreign Policy*, 1996, no.102, s.48 .

⁸⁰ Lijun Yang, 'On The Principle Of Complementarity In The Rome Statute Of International Criminal Court' *Chinese Journal Of International Law*, Vol 4(1), 2005, s.123.

kurallarını uygulamasını engeller⁸¹. Uluslararası yapılageliş normlarını genellikle, uygulanacak hukuk kuralı olarak kabul etmeyen ulusal mahkemeler statünün kabulüyle iç hukuk düzeninin parçası haline gelecek normları uygulama imkanı bulacak ve böylece ulusal ceza hukuku sistemleri gelişmiş olacaktır⁸². Diğer yandan devletler, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yetersiz bulunmamak ve böylece mahkemenin yargı yetkisini saf dışı bırakmak için insanlığa karşı suçlar ve Cenevre Konvansiyonu kurallarının ihlallerini iç hukuklarında suç olarak düzenlemek zorunda kalacaklardır⁸³.

Sonuç olarak, Uluslararası Ceza Mahkemesinin yerinde hareket ederek kabul ettiği tamamlayıcılık ilkesi, politik etkiler altında siyasal nitelikli kararlara konu olmadığı sürece, devlet egemenliğini kısıtlamakla birlikte, çağın modern egemenlik anlayışında meydana getirdiği değişiklik de hesaba katıldığında ulusal egemenliğe aykırı düşmemektedir.

2. Güvenlik Konseyinin Bir Durumu Savcılığa Havale Edebilme Yetkisi ve Mahkemenin, Roma Statüsüne Taraf Olmayan Devletlerin Vatandaşları Üzerinde Yargı Yetkisi Açıklarından Konunun İncelenmesi

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Roma Statüsünün 14. maddesi uyarınca mahkemenin yargı mekanizmasını harekete geçirebilme imkanına sahiptir. Güvenlik Konseyinin bu yetkisini kullanması Birleşmiş Milletler kurucu antlaşmasının 7. bölümü uyarınca uluslararası barış ve güvenliği koruma amacıyla hareket etmesine bağlıdır.

Güvenlik Konseyine soruşturma başlatmak için savcılığa başvurma yetkisinin verilmesi devletlerin egemen eşitliği ilkesine aykırı olduğu

⁸¹ M.Kıtılı M'wendwa, 'Sovereignty and international criminal law', in M.Charif Bassiouni and Ved P. Nanda (Der.) *A Treatise On International Criminal Law, Springfield*, Charles Thomas, 1973, s95.

⁸² Antonio Cassese, *International Criminal Law*, Oxford University Press, Oxford, 2003, s.303.

⁸³ Jenia I. Turner, 'Nationalizing International Criminal Law', *Stanford Journal Of International Law*, vol 41(1) 2004, s1-52.

gerekçesiyle eleştirilmiştir⁸⁴. Roma Konferansı sırasında Hindistan'ın öne sürdüğü bu düşünceye göre; Güvenlik Konseyine bu yetkinin verilmesi veto yetkisine sahip beş ülkenin mahkemenin yetki alanına giren suçları işlemeyeceği varsayımını içerir. Bu şekilde Uluslararası Ceza Mahkemesi önünde devletler arasında bir eşitsizlik yaratılarak Birleşmiş Milletler antlaşmasında yer alan devletlerin egemen eşitliği prensibine aykırı hareket edilmiştir.

Kanaatimizce Birleşmiş Milletler Antlaşması, Güvenlik Konseyi'ne 7. bölüm uyarınca silahlı kuvvet kullanması gibi gerekli tedbirleri alma yetkisi vermişken Uluslararası Ceza Mahkemesinde dava açabilme olanağının tanınmış olmasının eleştirilmesi hukuki olarak pek değer taşımamaktadır. Nitekim Birleşmiş Milletlerin bütün devletlerin egemen eşitliği üzerine kurulmuş olması prensibi, zaten, Güvenlik Konseyinde beş büyük devletin sürekli üye olması ve diğer devletlerin geçici olarak konseyde yer alabilmeleri ile fiili yönden; sürekli üyelere veto hakkının tanınması ile de hukuki yönden ihlal edilmiştir⁸⁵.

Devletlerin egemenliği yönünden asıl sorunu yaratacak olan Güvenlik Konseyinin dava açması halinde statünün on ikinci maddesinde yazılı olan ön koşulların aranmayacak olmasıdır⁸⁶. Güvenlik Konseyi, Roma Statüsüne taraf olmayan bir devlet hakkında da mahkemeye suç duyurusunda bulunabilecek ve mahkeme yargılama yapabilecektir. Nitekim Güvenlik Konseyi 1593 sayılı kararıyla⁸⁷ Darfur'daki durumu Uluslararası Ceza Mahkemesine havale etmiştir. Roma Statüsüne taraf olmayan Sudan vatandaşları üzerinde mahkeme böylece yargı yetkisine sahip olmuştur⁸⁸.

⁸⁴Dilip Lahir, Explanation of vote on the adoption of the statute of the international court, by India 17.07.1998 (<http://www.un.org/icc/speeches/1707sp.htm>) Erişim tarihi, (03.04.2008).

⁸⁵Aydoğan Özman, *a.g.m.*, s.90.

⁸⁶Ülkü Halatçı, 'Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yargı Yetkisi Kullanabilmesinin Ön Koşulları', *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, Yıl 1, Sayı 3, 2005, s.72.

⁸⁷<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/292/73/PDF/N0529273.pdf?OpenElement>. Erişim tarihi, (03.04.2008).

⁸⁸Plesis, M., Gevers C, Darfur Goes To International Criminal Court, *African Security Review*, vol 14(2) s.23-34.

Bu durumda bir devletin vatandaşı devletin statüsüne taraf olmadığı uluslararası bir mahkeme tarafından yargılanacaktır. Uluslararası hukukta herhangi bir devlet bakımından taraf olmadığı bir antlaşma ile yükümlülük yüklenmesi mümkün değildir. Uluslararası bir mahkemenin devlet hakkında yargılama yapabilmesi o devletin rızasına bağlıdır. Bu rıza Uluslararası Ceza Mahkemesi bakımından Roma Statünün kabulüyle veya geçici olarak yargılama yetkisinin tanınmasıyla açıklanabilir. Bir kişinin, tâbi olduğu devletin yargı yetkisini kabul etmediği bir mahkeme tarafından yargılanması ulusal egemenlik anlayışıyla bağdaşmaz. Uluslararası Ceza Mahkemesi Birleşmiş Milletlerin bir organı olarak kurulmadığından, Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin tümü mahkemenin yargı yetkisini kabul etmiş sayılmaz dolayısıyla mahkemenin yargılama yapma yetkisinin Birleşmiş Milletler Antlaşmasının Güvenlik Konseyine verdiği yetkiye ve antlaşmanın 24. maddesine dayandırılması pek yerinde olmayacaktır.

Ruanda ve Yugoslavya mahkemelerinin kuruluşunda Güvenlik Konseyinin yetkisini aştığı iddialarına karşı öne sürülen, gerektiğinde silahlı müdahalede bulunabilecek bir organın mahkeme kurmada yetkisiz olduğu düşünülemez savının, Güvenlik Konseyinin suç duyurusunda bulunduğu durumlar için de geçerli olduğu düşünülebilir. Ancak Yugoslavya ve Ruanda mahkemelerinin aksine Uluslararası Ceza Mahkemesi bağımsız bir organ olarak kurulmuştur. Güvenlik Konseyi tarafından kurulan *ad hoc* mahkemeler Birleşmiş Milletler antlaşmasına taraf olan devletler açısından bağlayıcıdır çünkü devletler 'Birleşmiş Milletler Kurucu Antlaşması'na taraf olmakla Güvenlik Konseyinin üstün yetkilerini kabul etmişlerdir. Bağımsız olarak kurulan Uluslararası Ceza Mahkemesi açısından durumun böyle olduğu söylenemez.

Hukuki durum bu olmakla birlikte, aslında, devletlerin hepsinin kuruluş aşamasında yer alabilme olanağına sahip olduğu Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yapılacak olan yargılamalar, ilgili devlet açısından, Güvenlik Konseyi tarafından *ad hoc* nitelikte bir mahkeme tarafından yapılacak olanlara kıyasla daha olumlu olacaktır.

Mahkemenin statüye taraf olmayan bir devletin vatandaşını yargılamasına yol açacak bir diğer durum suçun taraf devletlerden birinin ülkesinde taraf olmayan bir devlet tarafından işlenmesi durumudur.

İlk bakışta, suçtan birinci derecede etkilenecek ülkenin suçun topraklarında işlenen ülke olacağı dolayısıyla yargılama yetkisi verilmesinin hakkaniyete uygun olduğu düşünülebilir. Ancak bu durumda da bir vatandaş, devletin tanımadığı bir uluslararası mahkemede yargılanacaktır. Uluslararası Ceza Mahkemesinin ulusal egemenlik tartışmalarını en üst noktaya çıkartan özelliği budur.

Özellikle devletler arasında sınır uyuşmazlığı olan durumlarda bu nitelik çok büyük sorunlara neden olacaktır. Bu konuda örnek olarak; bugün itibariyle statüye taraf olmayan Türkiye'nin Ege denizinde tabiiyeti tartışmalı bir adacığa operasyon düzenlemesi ve statüye katılmış olan Yunanistan'ın, saldırı suçunun tanımı yapıldıktan sonra, bu suçun işlendiği savıyla Uluslararası Ceza Mahkemesine başvurması sonucunda Türk askerlerinin yargılanması ihtimali verilmiştir⁸⁹. Statüye taraf olmayan bir devletin tamamlayıcılık ilkesinden yararlanıp yararlanamayacağı tartışmalı olmakla birlikte yukarıdaki örnekte statüye taraf olmayan Türkiye'nin tamamlayıcılık ilkesinden de faydalanamayacağı ve suç işlediği iddia olunan vatandaşın Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından yargılanmasının söz konusu olacağı ileri sürülmüştür⁹⁰. Bu durumun Türk ulusal egemenliğiyle bağdaşacağı söylenemez.

Uluslararası hukukta objektif bir durum yaratan antlaşmalar dışındakilerin taraf olmayan devletlerin rızası olmadan bu devletler hakkında hüküm ve sonuç doğurması mümkün değildir⁹¹. Bu husus, 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesinin 34. maddesinde de vurgulanmıştır.

Uluslararası Ceza Mahkemesinin durumu bakımından bu uluslararası hukuka aykırılığın söz konusu olmadığı zira devletlerin zaten evrensel yargılama ve mülkilik ilkeleri çerçevesinde yargılama yapabilecekleri, Roma statüsünde öngörülen bu durumla sadece davanın

⁸⁹ R.Murat Önok, *a.g.e.*, s.114.

⁹⁰ Uğur Bayıllıoğlu, *Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Türkiye*, Ankara Üniversitesi *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56(1), 2007, s.56-122.

⁹¹ Hüseyin Pazarıcı, *a.g.e.*, s. 89.

mahkemeye intikal ettirilmesinin öngörüldüğü söylenmiştir⁹². Bu durumun kabul edilebilmesi için evrensel yargılama prensibinin ve bu prensiple yargılanacak suçların tüm devletler açısından en azından bir uluslararası yapılageliş kuralı haline gelmesi gerektiği öne sürülen diğer görüştür⁹³. Bizim de katıldığımız bu ikinci görüş uyarınca, uluslararası hukuka aykırılığı tartışmasız kabul edilen suçlar üzerinde evrensel yargılama prensibi söz konusu olabilse de daha yapılageliş kuralı haline gelmemiş sözgelimi bazı savaş suçları bakımından bu prensibin uygulanması söz konusu olamaz. Dolayısıyla Uluslararası Ceza Mahkemesinin Roma Statüsüne taraf olmayan ve mahkemenin yargı yetkisini kabul etmeyen bir devletin vatandaşları üzerinde yargı yetkisi kullanması devletlerin egemenleriyle bağdaşmayacaktır.

Mahkemenin bu özelliğinin demokrasiye uygun olmadığı da ileri sürülmüştür⁹⁴. Mahkemenin yasama organı olan taraf devletler kurulunda kararlar taraf devletler tarafından oy çokluğuyla alınacaktır. Alınan kararlarda taraf olmayan devletlerin hiç bir etkisi olmamasına rağmen alınan kararlar mahkemenin bu özelliği nedeniyle taraf olmayan devletleri de etkileyecektir. Taraf olmayan bir devletin vatandaşlarının, her hangi bir şekilde temsil edilmediği böyle bir oluşumun, aldığı kararlardan etkilenmesi demokrasinin gerekleriyle bağdaşmaz⁹⁵. Demokratik olmayan bir olgunun ulusal egemenlikle bağdaşırılığı da tartışmalıdır. Ulusal egemenlik, ulusun hiç bir ortak kabul etmeden egemenlik yetkisini kullanması olduğuna göre bahsedilen anti demokratik durum da ulusal egemenlikle bağdaşmayacaktır.

Savcının *proprio motu* dava açabilmesi de egemenlik savlarının öne sürülmesine neden olmuştur. Bu savlar uyarınca mahkemede savcılığın

⁹² Michael Scarf, 'The Reach Of ICC jurisdiction Against Non- Signatory State Nationals', *Vanderbilt Journal Of Transnational Law*, Vol. 33(1), (<http://law.vanderbilt.edu/publications/journal-of-transnational-law/archives/volume-33-number-1/download.aspx?id=1985>). Erişim tarihi, (03.04.2008).

⁹³ Madeline Morris, 'High Crimes And Misconceptions: The ICC and Non-Party States', *Law and Contemporary problems*, Vol.64(1), 2001, s. 28.

⁹⁴ Madeline Morris, 'Democracy, Global Governance And The Icc', in Ramesh Thakur, Peter malcontent (der.) *From Sovereign Impunity to International Accountability: The Search for Justice in a World of States*, United Nations University Press, New York, 2004.

⁹⁵ Madeline H. Morris, *a.g.e.*, s.190.

değil yalnızca devletlerin dava açabilmesi gerekir. Mutlak egemenlik teorilerinin yansıması olarak değerlendirilebilecek bu düşünce mahkemenin çalışmasını çok zorlayacağından savcının dava açabilmesinin olumlu karşılanması gerekir.

Bu başlık altında incelenmesi yerinde olacak bir diğer husus statünün 16.maddesinde düzenlenen Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin soruşturma veya davaları erteleyebilme yetkisidir. Öncelikle, Uluslararası Ceza Mahkemesi Birleşmiş Milletlerin bir organı olarak kurulmamış olmasına rağmen Güvenlik Konseyine bu şekilde bir yetkinin verilmesi yerinde olmamıştır. Konseyin yetkilerini aşım ve uluslararası hukuka aykırı hareket ederek aldığı⁹⁶ 1422(2002) sayılı kararla birleşmiş milletler barış gücü operasyonlarına katılan ve statüye taraf olmayan devletler hakkında bir yıl süreyle yargılama yapılamayacağına ilişkin karar bu yetkinin kötüye kullanılabileceği endişelerini arttırmıştır. Diğer yandan Güvenlik Konseyinin bu yetkisi devletlerin egemen eşitliği ilkesi bakımından yaşanan tereddütlere bir yenisini eklemiştir.

SONUÇ

Beccaria'nın 'Suçlar ve Cezalar Hakkında' kitabında belirttiği gibi, insanlar esenlik, güvenlik ve düzeni sağlama uğruna özgürlüklerinin bir kısmını gözden çıkarmışlardır⁹⁷. Devletler de değişen egemenlik anlayışıyla bu yolu seçmekte uluslararası barış ve güvenliği sağlama uğruna egemenliklerinin bir kısmından vazgeçmektedirler.

Roma Statüsünün kabulüyle Uluslararası Ceza Mahkemesinin kurulması, bu yönde atılmış çok önemli bir adımdır. Günümüzde de varlığını sürdüren devletlerin egemenlik kuramları arkasına sığınarak katliamlar yapmaları kabul edilemeyecek bir olgudur. Yeni dünya düzeninde egemenlik nasıl tanımlanırsa tanımlansın, modern egemenlik anlayışının köklü değişimler geçirdiği ve geçirmeye devam etmekte olduğu ve büyük çapta insancıl hukuk ihlallerinin egemen dokunulmazlık savlarıyla ceza yargılamasının dışında bırakılamayacağı kuşkuya yer bırakmayan gerçeklerdir.

⁹⁶ Ülkü Halatçı, *a.g.m.*, s.75.

⁹⁷ Cesare Beccaria, *a.g.e.*, s.26.

Uluslararası bir ceza mahkemesinin kurulmuş olması büyük çapta insancıl hukuk ihlallerinin azalmasında önemli rol oynayacaktır. Egemen devletlere karşı verdiği tavizlere rağmen Uluslararası Ceza Mahkemesi suçlular bakımından her zaman büyük bir tehdit oluşturacak olması ve önemli ölçüde caydırıcı etki yapacak olması bakımından önemlidir.

Çalışmada evrensel adaletin sağlanması bakımından büyük bir adım olan Uluslararası Ceza Mahkemesinin ulusal egemenlikle ilişkisi incelenmiştir. Mahkeme taraf olan devletler bakımından, siyasal nitelikli kararlarla, devletlerin iç işlerine karışılmasına alet edilmediği sürece egemenliğe aykırılık oluşturmamaktadır.

Modern egemenlik anlayışının köklü değişimler geçirmeye devam ettiği günümüzde uluslararası toplumu ilgilendiren suçlar bakımından yargı yetkisinin, ikincil planda bir yargı organına bırakılması olağan karşılanmalıdır.

Ulusal egemenlik bakımından sorun yaratacak olan mahkemenin statüye taraf olmayan devletler üzerinde yargı yetkisi kullanmasıdır. Taraf olunmayan bir anlaşmanın devlet hakkında sonuç doğurması ulusal egemenlik anlayışıyla bağdaşmaz. Bu özelliğiyle mahkeme taraf olmayan devletler bakımından ulusal egemenlik ilkesine aykırı görünmektedir. Ayrıca uluslararası anlaşmaların yalnızca tarafları bakımından hüküm ve sonuç doğurması prensibiyle birlikte, mahkemenin, taraf olmayan devletler bakımından demokratik olmayan özellikleri de ulusal egemenlikle çelişir görünmektedir.

KAYNAKÇA**Kitaplar**

- AKSAR, Yusuf, Evrensel Yargı Kuruluşları, Seçkin Yayınları, Ankara, 2007.
- ARTUK M.E., GÖKÇEN A., YENİDÜNYA C, Ceza Hukuku Genel Hükümler, 2.baskı Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- ATATÜRK, M. Kemal, Nutuk, Bizbize Yayınları, Ankara, 2007, s.561.
- BASSIOUNI, M.Cherif, NANDA Ved P.(Der.), A Treatise On International Criminal Law, Springfield, Charles Thomas, 1973.
- BAŞAK, Cengiz, Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Uluslararası Suçlar,Turhan Kitabevi, Ankara,2003.
- BECCARIA, Cesare, Suçlar ve Cezalar Hakkında(çev: Sami Selçuk), İmge Yayınevi, Ankara, 2004.
- BEIGBEDER Yves, International Justice Against Impunity: Progress and New Challenges, Martinus Nijhoff Publishers, 2005.
- BOZKURT E., Kütükçü A., Poyraz Y., Devletler Hukuku, Genişletilmiş 4.bası,Asil Yayın Dağıtım, Ankara,2004.
- CASSESE, Antonio, International Criminal Law, Oxford University Press, Oxford , 2003.
- ÇINAR, Fatih, Uluslararası Ceza Mahkemelerinin Gelişimi Işığında Uluslararası Ceza Divanı, Kazancı Hukuk Yayınları,Çanakkale, 2004, s. 15.
- DÖNMEZER S., ERMAN S., Nazari ve Tatbiki Ceza hukuku,Cilt 3, İstanbul, İstanbul Matbaası,Onuncu baskı , 1985.
- FOWLER M.Ross, BUNCK J.Marie, Law, Power And The Sovereign State: The Evolution and Application of the Concept of Sovereignty, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 2000.

- GÜLLER N., ZAFER H., Uluslararası Ceza Mahkemesi El Kitabı, İstanbul, 2006.
- HEGEL, W. Friedrich, Hukuk Felsefesinin Temel Prensipleri (çev. Cenap Karakaya), Ankara, Sosyal Yayınlar, 2. bası, 2004.
- HİNSLEY, F.H., Sovereignty, C.A.WATTS&CO.LTD, London, 1966.
- KAPANI, Münci, Politika Bilimine Giriş, , Bilgi Yayınevi, 17. basım, Ankara, 2007.
- KOCHLER, Hans, Küresel Adalet mi?Küresel İntikam mı?(çev.Funda Keskin,Erdem Denk), Alkım Yayınevi İstanbul, 2005.
- LÜTEM, İlhan, Egemenlik Kavramı ve Devletlerarası Hukuk, Sakarya Basımevi, Ankara, 1947.
- MATTERN, Johannes, Concepts of State, Sovereignty and International Law, Oxford University Press, London, 1928.
- MONTESQUIEU, Charles L., Kanunların Ruhu Üzerine(çev:Fehmi Baldaş), Seç yayınları, İstanbul, 2004.
- MORTHENGAU Hans, Uluslararası Politika, (çev:Baskın Oran), Sevinç Matbaası, Ankara, 1970.
- ÖNOK, R.Murat, Tarihi Perspektifleriyle Uluslararası Ceza Divanı, Turhan Kitabevi, Ankara, 2003.
- PAZARCI, Hüseyin, Uluslararası Hukuk, 4.bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- ROMANO C., NOLLKAEMPER A., KLEFFNER J.(der.), Internationalized Criminal Courts And Tribunals, Oxford University Press, Oxford, 2004.
- SCHABAS, William, An Introduction to International Criminal Court, Cambridge, 2001.
- SCHABAS, William, Genocide in International Law, Cambridge university press, Cambridge, 2000.
- SCHWARZENBERGER, Georg, International Law And Order, Stevens&Sons, London, 1971.

TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, 11.Bası, Ankara, 2006.

THAKUR R, *MALCONTENT P.*(der.), From Sovereign Impunity to International Accountability: The Search for Justice in a World of States, United Nations University Press, New York, 2004.

TOROSLU, Nevzat, Ceza Hukuku Genel Kısım, 8.baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2005.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er, Siyaset, Ankara, Lotus yayınevi, 2003.

UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY INTERNATIONAL LAW COMMISSION Historical Survey Of The Question Of International Criminal Jurisdiction, , New York, 1949.

YILMAZ, Ejder, Hukuk Sözlüğü, 9.baskı, Yetkin yayınları, Ankara, 2005.

Makaleler

ACER, Yücel, Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu Kavramının Temel Unsurları: Tanım Çalışmaları Ve Yansımalar, *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, Yıl 1, Sayı 3, 2005.

AKSAR, Yusuf, Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Uygulamalarına Genel Bir Bakış, *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, Yıl 1, Sayı 3, 2005, s.1-14.

ALİBABA, Arzu, Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. IL(1-4), s.181-207.

ALSAN. Zeki M., 'Bir Milletler Arası Ceza Divanı Kurulması İle İlgili Fikirler Ve Teşebbüsler', *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, Yıl 1951, Sayı 1-2, s.1-42.

AYDIN, Devrim, Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 51(4), s.131-168.

AZARKAN, Ezeli, Uluslararası Ceza Mahkemesi İle Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesinin Karşılaştırmalı Analizi, *Milletler Arası Hukuk Ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Yıl:24, Sayı, 1-2, Sevin Toluner'e Armağan, 2004, s.211-244.

- BAYILLIOĞLU, Uğur, Uluslararası Ceza Mahkemesi Ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56(1), 2007, s.56-122.
- BENEDETTI F., WASHBURN John L., Drafting the international criminal court treaty: Two Years To Rome And an Afterword On The Rome Diplomatic Conferance', *Global Governance*, 1999, no.5, s.1-37.
- BHARADWAJ Atul, International Criminal Court And The Question Of Sovereignty, *Stratejic Analysis*, 73(1), 2003, (<http://www.idsa.in/publications/strategic-nalysis/2003/jan/atul.pdf>). Erişim tarihi, (03.04.2008).
- CHESTERMANN, Simon, 'An Altogether Different Order: Defining The Elements Of Crimes Against Humanity, *Duke Journal Of Comparative&International Law*, vol.10 (307), 2000, s.307-343.
- CRYER, Robert, 'International Criminal Law vs State Sovereignty: Another Round?', *European Journal of International Law*, Vol. 16(5), s.979-1000.
- GREPPI, Edoardo, The evolution of individual criminal responsibility under international law, *International Review of the Red Cross*, no. 835, 1999, s.531-553.
- GRIFFIN, Mary, Ending the Impunity of Perpetrators of Human Rights Atrocities: A major Challenge for International Law In the 21st Century, *International Review of the Red Cross*, No. 838, 2000, s. 369-389.
- HALATÇI, Ükü, 'Uluslararası Ceza Mahkemesinin Yargı Yetkisi Kullanabilmesinin Ön Koşulları', *Uluslararası Hukuk Ve Politika*, Yıl 1, Sayı 3, 2005.
- HALL, C.Keith, The First Proposal for a Permanent International Criminal Court, *International Review of the Red Cross*, no.322, 1998, s.57-74.
- LUDER, S. Rolf, The legal nature of the International Criminal Court and the emergence of supranational elements in international criminal

justice, *International Review of the Red Cross*, Vol.84(845), 2002, s.79-91.

MAOGOTO, J.Nyamuya, *Transforming Westphalian Sovereignty: Human Rights & International Justice as a Transitional Crucible*, *Notre Dame Law Review*, Vol. 7, 2005, (http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=901224). Erişim tarihi, (03.04.2008).

MAOGOTO, J.Nyamuya, *A Giant Without Limbs: The International Criminal Court's State-Centric Cooperation Regime*, *University of Queensland Law Journal*, Vol 23(1), 2004, (<http://law.bepress.com/expresso/eps/1350/>) Erişim tarihi, (03.04.2008).

MORRIS, Madeline, 'High Crimes And Misconceptions: The ICC and Non-Party States', *Law and Contemporary problems*, Vol.64(1), 2001, s. 13-66.

ODMAN, Tevfik, *Eski Yugoslavya İçin Uluslararası Ceza Mahkemesinin Kuruluşu Ve Yasal Dayanağı*, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, cilt 45, Yıl 1996, sayı 1-4, s.131-151.

O'KEEFE, Roger, 'Universal Jurisdiction: Clarifying The Basic 38.Concept', *Journal Of International Criminal Justice*, Vol. 2, Issue 3, 2004, s.735-760.

OLASOLO, Hector, *The Prosecutor Of The ICC before the initiation of investigations: A Quasi-Judicial Or A Political Body*, *International Criminal Law Review*, Volume 3(2), 2003 s.87-149.

ÖZMAN, Aydoğan, *Devletlerin Egemenliği ve Milletlerarası Teşekküller*, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XXII (1965), s. 98-158.

PHILIPPE, Xavier, *The principles universal jurisdiction and complementarity: How do the two Principles Intermesh?*, *International Review of the Red Cross*, Vol. 88(862), 2006, s.375-398.

- PLESIS, M., Gevers C, Darfur Goes To International Criminal Court(Perhaps), African Security Review, vol 14(2), s.23-34.
- SCHEFFER, David J., 'International Judicial Intervention', Foreign Policy, 1996, no.102, s.34-51.
- SLAUGHTER, A. Marie, Sovereignty And Power In A Networked World Order, Standford Law Journal, Vol 40(283), 2004,s.283-327.
- SOYGUT, Mualla, 'Uluslararası insancıl hukukta geriye atılan bir adım: Roma Statüsü'nün 8. maddesinde uluslararası olmayan silahlı çatışmalar bakımından savaş suçları', Erdoğan Teziç'e Armağan, Galatasaray Üniversitesi, 2007, s. 709-730.
- SRIRAM, C. Lekha, Human Rights Claims vs. the State: Is Sovereignty Really Eroding?, Interdisciplinary Journal of Human Rights Law, Vol. 1, 2006, (<http://ssrn.com/abstract=869815>), Erişim tarihi, (03.04.2008).
- TAVERNIER, Paul, The experience of the International Criminal Tribunals for the former Yugoslavia and for Rwanda, International Review of the Red Cross, 1997, no 321, s.605-621.
- TURNER, J. Iontcheva, Nationalizing International Criminal Law, Standford Journal Of International Law, Vol 41, 2004, no.1, s.1-52.
- YANG, Lijun, On The Principle Of Complementarity In The Rome Statute Of International Criminal Court, Chinesse Journal Of International Law, Vol 4.(1), 2005,s. 121-132.
- USACKA, Anita: Uluslararası Ceza Mahkemesi: Uluslararası Suçlar İçin Dokunulmazlığın sonu', Hukuk kurultayı, Cilt 2, Ankara Barosu, 2006, s.408-430.

Tezler

- BAYILLIOĞLU Uğur, 'Uluslararası ceza Mahkemesinin Yargılama Yetkisine Giren suçlar' (Danışman: Prof. Dr Durmuş Şahin), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.

BOSUTER Melike, Uluslararası Ceza Divanının Yargılama yetkisini Kullanması(Danışman: Prof. Dr. Metin Feyzioğlu), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007 (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Kütüphanesi, T-1083).

